

TOM 2 ZESZYT 2 (LATO)

CENA 8 ZŁ

NOTATKI ENTOMOLOGICZNE

OLSZTYN 2001

W dziupli starego drzewa

Oleg R. Aleksandrowicz¹, Andrzej S. Jadwiszczak²

¹Katedra Ekologii i Ochrony środowiska, UWM w Olsztynie, ul. Olsztyńska 14, 10-561 Olsztyn

²ul. Słowicza 11, 11-041 Olsztyn, e-mail: andrzejjadwiszczak@priv2.onet.pl

Stare, dziuplaste drzewa są coraz rzadszym elementem polskiego krajobrazu. Bywają usuwane z różnych względów, najczęściej słyszemy, że są siedliskiem owadów szkodników, które później niszczy zdrowe drzewa. Poza tym, stare, próchniejące drzewo w lesie, a zwłaszcza w parku, na widok wielu ludzi sprawia wrażenie zaniedbania i opuszczenia. Nie lepiej jest z drzewami uznanymi za pomniki przyrody. Te najczęściej „leczy się”, czyszczy i cementuje dziuple, a często przycina usychające gałęzie, które mogłyby być niebezpieczne dla podziwianych pomnik turystów. Niezależnie od intencji, zniszczeniu ulegają dziuple — ostoja dla wielu gatunków zwierząt.

Jednym z wielu owadów, których rozwój odbywa się w dziuplastych drzewach jest pachnica — *Osmoderma eremita* (Scopoli, 1763). Te okazałe chrząszcze należą do rodziny ukowatych (*Scarabaeidae*), występują na obszarze prawie całej Europy. Są reliktem wielkich pierwotnych lasów liściastych i wraz z ich zanikiem stają się coraz rzadsze. Ze względu na zagrożenie wymarciem, pachnica została umieszczona na listach gatunków chronionych w państwach Unii Europejskiej, Europy Środkowej i europejskich krajach byłego ZSSR. Na terenie Polski stwierdzono też występowanie innego, niedawno opisanego z Grecji, gatunku pachnicy — *Osmoderma lassallei* Baraud et Tausin, 1991, który zewnętrznie jest bardzo podobny do *O. eremita*, i od

Larwa pachnicy fot. A. Jadwyszczak

której można odróżnić go badając budowę aparatu kopolacyjnego samca.

Pachnice zasiedlają dziuple dębów, klonów, buków, brzoź, kasztanowców, lip, wiązów i wierzb. Wybierają drzewa rosnące w pewnym oddaleniu od siebie, dobrze nasłonecznione, z dziuplami bocznymi, zamkniętymi u góry, tak, aby woda spływająca podczas deszczu po pniu nie zalewała próchna w dziupli.

Larwy pachnicy są typowymi próchnojadami. Ich rozwój trwa około dwóch lat,

po czym jesienią larwa buduje kokon z próchna, małych kawałków drewna i własnych odchodów. Przepoczwarczenie następuje wiosną, a dorosłe pachnice pojawiają się od lipca do września. Stosunek ilościowy samców do samic jest bliski 1:1. Dorosłe chrząszcze nie pobierają pokarmu i przesiadują w dziupli. Pachnice są bardzo płochliwe i przestraszone natychmiast zakopują się w próchnie.

Kokon zbudowany z próchna i kawałków drewna

fot. A. Jadwyszczak

Poczwarka pachnicy w kokonie

fot. A. Jadwyszczak

Tylko cz. dorosłych osobników, głównie samców, migruje poza dziuplę — zwykle na odległość nie większą niż 100-200 metrów. To, wraz z ograniczoną ilością nowych miejsc do zasiedlenia, przyczyniło się do powstawania wielu bardzo lokalnych metapopulacji, które zanikają wraz z wycinkiem ostatnich dziuplastych drzew w okolicy. Wyniki badań Hanskiego dowodzą, że długotrwałe istnienie metapopulacji pachnicy może zabezpieczyć nie mniej niż 10 zasiedlonych drzew. Zdaniem Raniusa, silna niechęć do migracji może powodować, że w obrębie metapopulacji, w każdym zasiedlonym drzewie istnieje populacja lokalna. Metapopulacje pachnicy charakteryzują się niewielki-

mi zmianami liczebności. Znacznie większe wahania ilości chrząszczy można zaobserwować w obrębie jednej dziupli.

Pachnica bywa rzadko spotykana, lecz ze względu na skryty tryb życia należy podejrzewać, że stanowiska, na których występuje jest znacznie więcej, niż dotychczas stwierdzono. Jeżeli chcemy uchronić przed wymarciem ten piękny gatunek chrząszcza, musimy zachować jego naturalne siedlisko — stare dziuplaste drzewa.

Dorosła pachnica

fot. A. Jadwyszczak